

М. В. Приймак

студ. I курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к. ю. н., доц. І. В. Борщевський

СПОСОБИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Нині в усьому світі існує потреба в однаковому розумінні нормативно-правових актів, щоб забезпечити справедливий суд для всіх людей. Норми права мають загальний характер і вони потребують тлумачення зі сторони держави. Держава в свою чергу може використовувати різні способи їх тлумачення.

Метою даного дослідження є визначення способів тлумачення норм права та застосування їх на практиці. Цій темі присвячені праці В. К. Антошкіної, Є. В. Васьковського, С. С. Алексєєва, Ю. Л. Власова тощо.

Під способами тлумачення норм права слід розуміти «сукупність прийомів аналізу правових норм, розкриття їх змісту (значення) з метою практичної реалізації» [1, с. 406]. Вченими дотепер не вироблено єдиного підходу до визначення конкретних прийомів з'ясування змісту норм права та їх об'єднання в способи тлумачення [2, с. 182]. Але серед усіх способів можна виокремити основні методи тлумачення норм права, які найчастіше зустрічаються в літературі.

Першим є філологічне (або ж текстове, граматичне, мовне) тлумачення. Суть цього способу полягає в аналізі кожного словосполучення, речення, а згодом і всієї норми згідно даних граматики, лексики та морфології. Також звертається особлива увага на сполучники та розділові знаки у нормах.

Для прикладу філологічного тлумачення розберемо ч. 1 статті 38 ЦКУ: «У разі видужання фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена, або такого поліпшення її психічного стану, який відновив у повному обсязі її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, суд поновлює її цивільну дієздатність» [3, ст. 38]. Оскільки законодавець при формулюванні закону використав

розділовий сполучник «або», то цивільну дієздатність суд може поновити при настанні однієї з умов: або у разі видужання фізичної особи, або у разі поліпшення її психічного стану, що дозволяє особі усвідомлювати наслідки своїх дій або керувати своїми діями.

Другий спосіб – це системний. Він передбачає собою зіставлення норми з іншими нормами, встановлюючи її місце і значення в даному нормативному акті, галузі права, всій правовій системі [1, с. 406].

Особливу увагу слід надавати тим нормам, що посилаються на інші норми, які не можна розглядати окремо від інших норм. За приклад візьмемо ч. 8 статті 3 ЗУ «Про освіту»: «Особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту згідно із Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» ... мають рівне з громадянами України право на освіту» [4, ст. 3]. Законодавець посилається на інший Закон, без якого буде неможливо визначити права даних осіб.

Третій спосіб – це історичний. Його сутність полягає у з'ясуванні значення норм права на підставі аналізу конкретних історичних умов їх прийняття, але даний метод не може бути джерелом розуміння норм права [1, с. 406], але тим не менш він дозволяє порівняти норму, яка тлумачиться з подібною нормою, яка містилась нормативно-правовому акті, що втратив чинність чи в проекті нового нормативно-правового акту [5]. Для прикладу порівняємо 2 закони: ЗУ «Про авторське право та суміжні права», що втратив чинність внаслідок прийняття нового ЗУ «Про авторське право і суміжні права» від 15.04.2023 р. Раніше вважалося, що «об'єктами авторського права є літературні письмові твори» [6, ст. 8], а в новому Законі вказано, що «об'єктами авторського права є літературні твори у письмовій, електронній (цифровій) чи іншій формі» [7, ст. 6]. Новий закон розширив перелік форм, в яких можуть існувати твори.

Наступний спосіб – логічний. Він передбачає з'ясування змісту норми права на основі правил логіки [5]. Його доречно використовувати, коли зміст норми не розкривається іншими

способами. Наприклад, стаття 119 ККУ «Вбивство, вчинене через необережність, – карається обмеженням волі на строк від 3 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк» [8]. Тлумачити цю норму слід так, що покаранню піддається не вбивство, вчинене через необережність, а особа, що вчинила даний злочин.

І останній метод – спеціально-юридичний. Цей спосіб ґрунтується на спеціальних юридичних знаннях, що ґрунтуються на поглибленому вивченні юридичних наук. Він використовується при аналізі норми, що містить спеціальну термінологію, поняття, конструкції. Єдиним органом, уповноваженим тлумачити Конституцію України є Конституційний Суд України і таке трактування є офіційним і єдиним для розуміння.

Отже, всього виокремлюють 5 основних способів тлумачення норм права і суб'єкт при тлумаченні може використовувати всі методи, або один, або декілька, адже немає чітко визначених правил використання цих методів. Головною метою є однозначне розуміння норм права всіма суб'єктами, тож доречно буде використовувати той метод, який найкраще розкриє суть норми права.

Список використаної літератури

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. 688 с.
2. Антошкіна В. О. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 181–186.
3. Цивільний кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 14.04.2024).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 14.04.2024).
5. Гіда О. Є. Теорія держави та права : підручник. Київ : Ліпкан О. С., 2011. 576 с.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 14.04.2024).
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 15.04.2023 № 2811-IX. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 14.04.2024).
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 14.04.2024).